

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

УДК 339.137(477):339.9

Іван Михасюк, доктор економічних наук, професор, академік АН вищої освіти України,
завідувач кафедри економіки підприємства
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Мирослава Тепла, асистент кафедри економіки підприємства
Львівського національного університету імені Івана Франка

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Досліджено особливості управління конкурентоспроможністю національної економіки в умовах глобалізації, зокрема економіки України.

Ключові слова: конкуренція, конкурентна політика, зона вільної торгівлі, Європейський Союз, Митний союз, Євразійський Союз, глобалізація, рейтинг конкурентоспроможності країн, ресурсоемність.

Табл. 1. Літ. 11.

Актуальність проблеми. Останні десятиріччя ХХ – початок ХХІ століть характеризуються посиленням інтеграційних процесів у світі, активним учасником яких є й Україна. Проте ефективна інтеграція вітчизняної економіки у світову можлива лише за умови досягнення високого рівня конкурентоспроможності країни, національних підприємств, а також вітчизняної продукції та послуг, що реалізуються на внутрішньому та зовнішніх ринках. І тут постає питання глобального характеру: де, у якому Союзі ми зарекомендуємо себе як конкурентоспроможна держава?

Сьогодні абсолютна більшість українців, особливо молодь, повірила у європейську мрію. А вже ЄС пропонує нам всеосяжну зону вільної торгівлі, яка передбачає, що режим вільної торгівлі стосуватиметься не лише лібералізації торгівлі товарами, але і торгівлі послугами, режимів іноземного інвестування та державних закупівель, а також дотримання свободи переміщення робочої сили.

Митний союз із Росією, Білоруссю та Казахстаном – це керована конкуренція. І успіх тієї конкуренції залежить від близькості до влади. Вступ у Митний союз – це консервація відсталості, неефективного виробництва та енергозалежності.

Процес інтеграції до ЄС відкриває для України перспективу підтримки державного суверенітету в нових міжнародних умовах, коли державна незалежність реалізується не у праві на здійснення одноосібних дій, а у реалізації національних інтересів спільно з іншими державами, які поділяють ті ж самі цілі, зокрема й у конкурентній політиці. У разі набуття повноправного членства в ЄС Україна отримає гарантії безпеки, передбачені для країн-членів Європейського співтовариства.

У той же час інтеграційні проекти на пострадянському просторі, ініційовані Російською Федерацією, передбачають значні обмеження державного суверенітету країн-учасниць. Процес прийняття рішень у таких об'єднаннях передбачає домінуючу роль Росії, не дозволяє іншим державам-учасницям контролювати процес обмеження свого суверенітету, національної ідентичності.

Така невизначеність – “Схід чи Захід”, недостатня збалансованість зовнішньополітичного та зовнішньоекономічного курсів України є чинниками, що негативно впливають на міжнародну позицію нашої держави. В Україні (зокрема Східній) переважає тенденція наближення до Євразійського економічного союзу. Проте ще не до кінця відомо, звідки прийде загроза – від маховиків азійської глобалізації, руху сепаратистської регіоналізації Центральної Європи чи розпаду (економічного краху) всієї Європи. 2012 рік, насичений дисциплінарними заходами щодо партнерства ЄС, може стати вирішальним як для майбутнього євровалюти, так і для ЄС у цілому. На разі усі відомі прогнози у цьому плані – оптимістичні.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми національної конкурентоспроможності в умовах глобалізації є предметом дослідження багатьох вітчизняних вчених, зокрема: Л. Антонюк, Я. Базиліук, Я. Белінської, З. Борисенко, Я. Жаліла, Б. Кваснюка, В. Новицького, О. Резнікової та ін.

Виклад основного матеріалу. Поняття глобалізації вже давно вийшло за межі теоретичних дискусій і стало частиною повсякденної реальності, а масштабність нещодавньої світової фінансово-економічної кризи та глибина її наслідків показали, наскільки високим є ступінь глобалізації сучасного світового

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

співтовариства. З огляду на це, проведення міжнародних зустрічей на вищому рівні, у яких беруть участь також і лідери світового бізнесу, набуває дедалі більшого значення. Вони дають змогу оцінити актуальні та потенційні ризики глобального розвитку, пропонують варіанти їх попередження і мінімізації. Без урахування сучасних тенденцій глобального розвитку неможливо раціонально вибудувати економічну політику будь-якої країни. Разом з тим, слід підкреслити і те, що сьогодні країни при формуванні своєї економічної політики спрямовують її у першу чергу на вирішення питань внутрішнього розвитку. Розвинені країни тим самим намагаються подолати триваючу боргову кризу та бюджетні дефіцити, а країни, які отримали від кризи певні конкурентні переваги і стали новими лідерами, прагнуть наростити свою могутність та впливовість як у регіональному, так і світовому масштабах. Така ситуація певним чином трансформує глобалізаційні процеси. При цьому наявні засоби та механізми глобального та регіонального регулювання виявляються недостатніми, а існуючі міжнародні інститути у вирішенні цих питань демонструють свою слабкість та неефективність. Відтак система глобального управління потребує удосконалення.

Упродовж останніх років дедалі частіше виникають проблеми і міжнаціонального характеру. Причому йдеться вже не про конкуренцію певних країн на світових ринках тих чи інших товарів, а про конкуренцію транснаціональних корпорацій, конкуренцію між секторами світової економіки, які випускають взаємозамінну продукцію. Оскільки порушники втрачають національну приналежність, то часто стає неможливим застосування до них законодавства певної країни. Виникає необхідність у спільних правилах конкуренції, які б поширювалися на велике коло країн. Отже, в міру глобалізації істотно зростає роль регулювання проблем конкуренції на міжнаціональному рівні. Сьогодні потрібні нетрадиційні заходи, нові спільні законодавчі документи, нові спеціальні організаційні структури, які б зосередили свою увагу на поки що часто не вирішених проблемах багатюрисдикційного застосування конкурентного законодавства. Конкурентні системи окремих країн є внутрідержавними, а процеси виробництва дедалі більше набувають міждержавного, глобалізованого характеру. Без взаємної відповідності процесів розвитку виробництва і підйом його регулювання негативні наслідки можуть бути такими ж глобальними, як і саме виробництво, його міжнародна конкурентоспроможність.

У зв'язку з цим світова громадськість вже у минулому столітті звернула увагу на необхідність розробки і втілення у життя спільних принципів регулювання конкуренції у світі. З цією метою у рамках міжнародних організацій дані питання активно обговорюються, розробляються загальні для всіх учасників вимоги й правила здійснення конкурентної політики. У результаті, сьогодні конкуренція на міжнародних ринках регулюється не лише двосторонніми угодами, а й різноманітними багатосторонніми міжнародно-правовими інструментами. На сьогодні вже діє цілий ряд документів, які охоплюють питання законодавства і політики у сфері конкуренції, серед яких найважливішими є документи ОЕСР, СОТ, ЄС, ЮНКТАД тощо [1, 88].

У США і Західній Європі сформовано ліберально-універсалістський інституціоналізм (рівні умови між державами через формування міжнародних і національних інститутів). При розмиванні державного суверенітету, поступовому відходу держав з авансцени світової політики постане їх заміна на недержавні суб'єкти й інститути глобального управління. Проте новий етап у розвитку ідеології глобального управління відкрив, починаючи з 2008 року, світову фінансово-економічну кризу, а разом із цим і пропозиції щодо реформування міжнародної системи фінансово-економічних інтересів, аж до створення нового органу в структурі ООН, який би охоплював, насамперед, питання управління конкурентною політикою.

В умовах глобалізації економіки, що супроводжуються зростанням транснаціональних корпорацій, стимулюється міжнародне передання технологій разом із супутнім навчанням і перекваліфікацією персоналу фірм-реципієнтів. При цьому значно менша частина світу, що включає близько 15% населення, забезпечує практично всю іншу частину технологічними інноваціями. Друга – велика частина, що охоплює приблизно 50% населення світу, здатна впроваджувати ці технології у свою систему виробництва і споживання. Решта країн, що включає приблизно третину населення, є технологічно відсталою, тому що не створює своїх технологій і не впроваджує іноземних. Отже, сучасний світ розділений не ідеологічно і навіть не економічно, а технологічно (за принципом “ноу-хау”) [2, 283].

Усі без винятку країни сьогодні намагаються так чи інакше підвищувати доходи. В умовах глобалізації цього можна досягти, насамперед, за рахунок підвищення конкурентоспроможності національної економіки, яка, як відомо, формується

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

під впливом низки економічних, політичних і структурних чинників та залежить від рівня її продуктивності, який визначає відповідний рівень добробуту населення, прибутків від інвестицій, характеризує потенціал зростання економіки у довгостроковій перспективі.

Дослідженнями конкурентоспроможності як основної рушійної сили світового економічного розвитку займаються декілька міжнародних організацій, серед яких Всесвітній економічний форум (ВЕФ, м. Давос) та Міжнародний інститут розвитку (м. Лозанна).

Основними напрямками діяльності ВЕФ є: виявлення і аналіз чинників, які впливають на конкурентоспроможність, порівняння відповідних показників між різними країнами світу, розробка рекомендацій щодо механізмів покращення конкурентоспроможності окремих країн, регіонів тощо.

Всесвітній економічний форум щороку публікує Звіт про глобальну конкурентоспроможність (Global Competitiveness Report), у якому представляє рейтинг країн за рівнем конкурентоспроможності, що формується на основі розрахунку Індексу глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index). Для цього аналізуються понад 100 показників, об'єднаних у 12 груп. Місця, які посіла Україна за цими показниками у 2009/2011 роках, представлені у табл. 1.

Як видно з даних табл. 1, найгірші результати у 2010/2011 рр. Україна демонструвала по таких групах як: "Інститути" (134 позиція), "Макроекономічна

стабільність" (132 позиція), "Ефективність товарних ринків" (129 позиція), "Розвиненість фінансового ринку" (119 позиція), "Конкурентоспроможність бізнесу" (100 позиція). Дещо вищий рейтинг України спостерігався за групами показників "Інноваційний розвиток" (63 місце), а також "Інфраструктура" (68 місце), "Технологічна готовність" (83 місце), "Охорона здоров'я та початкова освіта" (66 місце).

Сильними сторонами економіки України за оцінкою ВЕФ слід вважати: високий рівень вищої та професійної освіти населення (46 місце), ефективний ринок праці (54 місце), великий та перспективний обсяг внутрішнього ринку (38 місце).

За загальною оцінкою у рейтингу глобальної конкурентоспроможності за 2010/2011 рр. Україна з індексом 3,9 посіла 89 місце серед 139 країн (таку ж оцінку отримала і Гамбія), тоді як у 2009/2010 рр. – 82 місце серед 133 країн з індексом 4,0. Середньосвітовий індекс конкурентоспроможності 2010/2011 рр. становив 4,18 пунктів.

Аналіз даних, анотованих у Звіті про глобальну конкурентоспроможність, є інструментом, за допомогою якого оцінюється потенціал національних економік, у т. ч. української, визначаються ключові фактори економічного зростання. Це дає змогу виявити, чому одні країни є більш успішними у питаннях економічного зростання, ніж інші. Результати дослідження ВЕФ також дозволяють виявити перешкоди на шляху підвищення конкурентоспроможності, сприяють виробленню ефективних стратегій для їх

Таблиця 1.
Позиції України у рейтингу конкурентоспроможності країн у 2009 – 2011 рр. у розрізі
складових Індексу глобальної конкурентоспроможності
(оцінка ВЕФ) [11]

Складові індексу глобальної конкурентоспроможності	Рейтинг України у 2010/2011 рр. (серед 139 країн)	Рейтинг України у 2009/2010 рр. (серед 133 країн)	Зміна позицій
1. Інститути	134	120	14 ↓
2. Інфраструктура	68	78	10 ↑
3. Макроекономічна стабільність	132	106	26 ↓
4. Охорона здоров'я та початкова освіта	66	68	2 ↑
5. Вища та професійна освіта	46	46	–
6. Ефективність товарних ринків	129	109	20 ↓
7. Ефективність ринку праці	54	49	5 ↓
8. Розвиненість фінансового ринку	119	106	13 ↓
9. Технологічна готовність	83	80	3 ↓
10. Обсяг ринку	38	29	9 ↓
11. Конкурентоспроможність бізнесу	100	91	9 ↓
12. Інноваційний розвиток	63	62	1 ↓

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

подолання і забезпеченню стійкого зростання національних економік.

Слід зазначити, що у дослідженні ВЕФ також враховується стадія економічного розвитку країни – базовий розвиток (1), керована ефективність (2), інноваційний розвиток (3) або перехідний етап (від 1 до 2 та від 2 до 3). Україна, за цією класифікацією, належить до країн перехідного типу від 1 до 2 етапу разом з Вірменією, Азербайджаном, Грузією, Єгиптом, Венесуелою та ін. Росію віднесено до групи країн керованої ефективності (2), як і Китай, Аргентину, Бразилію, Південну Африку [5]. В Україні між конкурентоспроможністю та рівнем економічної свободи і добробутом спостерігається більш тісний статистичний зв'язок, ніж у більшості конкурентоспроможних країн.

Ще один рейтинг конкурентоспроможності складає бізнес-школа IMD (Швейцарія), за яким Україна займає 57 позицію серед 59 країн (дані 2010–2011 рр.). При цьому конкурентоспроможність країн оцінюється за більш ніж 300 показниками, які розділені на 4 групи: стан економіки, ефективність уряду, ефективність бізнесу та стан інфраструктури [9].

Всесвітня глобалізація заохочує займатись бізнесом у будь-якій країні. Проте в Україні сьогодні робити бізнес можуть лише відчайдушні іноземці. Адже наша країна має високий рівень корупції, правила ведення бізнесу непрозорі, непрозорими є і місцеві партнери. До перешкод для ведення бізнесу в Україні варто додати і політичну нестабільність, важкий доступ до фінансування, складність податкового регулювання, нестабільність функціонування

уряду України, неефективність державного управління, високий рівень інфляції, високі ставки оподаткування. Ці та інші фактори негативно впливають на імідж України у світі, що й відображається на низьких позиціях, які займає наша країна у міжнародних рейтингах конкурентоспроможності.

1. Борисенко З.М. Міжнародна конкурентна політика в умовах глобалізації світової економіки // *Економіка України*. – 2005. – № 1. – С. 86–91.

2. Бочан І.О., Михасюк І.Р. Глобальна економіка: Підручник. – К.: Знання, 2007. – 403 с.

3. Долішній М., Другов О. Проблеми та перспективи підтримки банками розвитку економічних регіонів // *Економіка України*. – 2005. – № 9. – С. 4–11.

4. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилюк, Я.В. Белінська та ін.; за ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2005. – С. 388.

5. Резнікова О. Актуальні тенденції в динаміці показників глобальної конкурентоспроможності. Аналітична записка // [Електронний ресурс]: Доступно з <http://www.niss.gov.ua/articles/379/>

6. <http://oil-gas-energy.com.ua/html>

7. <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71439>

8. <http://www.newsru.ua/finance/05oct2010/gaz.html>

9. <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/mezhdunarodnaya-konkurentosposobnost-ukrainy-nahoditsya-07092011143200>

10. <http://www.ukrbiznes.com/analitic/economy/10852.html>

11. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf

Продовження статті див. у наступному числі журналу №3(86) 2012.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2012

12 лютого 2012 року

Собор трьох святих – Василя Великокого,
Іоанна Златоуста, Григорія Двоєслова

За переказами Церкви, свято на честь трьох святих Вселенської Церкви встановлено 1706 року, після того, як три святих з'явилися єпископу Євхатському Іоану і сказали: "Обов'язок християн – залишити даремну суперечку про наші переваги. Так, як в житті своєму ми старалися бути єдинодушними, так і після смерті бажаємо єдності віруючих". Справді, всі три святих жили й діяли в один час, і важко сказати, який з них мав більше значення в історії Церкви.

